

*І.В. Белінська, кандидат філологічних наук, асистент
Інститут журналістики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ*

КІБЕРСОЦІАЛІЗАЦІЯ У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ

Кіберпростір для журналіста одночасно є полем професійної діяльності та одним із провідних середовищ соціалізації. Студенти-майбутні журналісти як ніхто інші відчують на собі всі переваги та недоліки кіберсоціалізації. Журналіст щодня, щогодини, іноді – й щохвилини має справу з інформацією як її виробник, отримувач, розповсюджувач. Сучасні цифрові технології, розвиток засобів телекомунікаційного зв'язку надзвичайно полегшують йому роботу. З іншого боку, цілодобове знаходження в режимі online, постійне тримання руки «на пульсі» подій та збереження у пам'яті великих обсягів інформації, її постійне опрацювання та перевірка на достовірність стомлюють мозок і тіло. Незнання основ саморегуляції та самоменеджменту у професійній діяльності у таких випадках може негативно вплинути на стан фізичного та психологічного здоров'я журналіста.

Дослідження процесу соціалізації особистості, а також кіберсоціалізації особистості представлені в роботах таких науковців, як О.Белінська, С. Бондаренко, О.Горошко, А.Єгоров, А.Жичкіна, В.Кучеренко, А.Мінаков, А.Мудрик, Л. Найдьонова, В.Плешаков та інші. Однак, комплексного вивчення процесу віртуальної соціалізації в кіберпросторі не проводилося, не досліджувалася вона і в контексті професійної підготовки журналістів.

Вперше термін “кіберсоціалізація” був введений російським науковцем В. Плешаковим у 2005 році. Під кіберсоціалізацією – соціалізацією особистості у кіберпросторі – він розуміє процес якісних змін структури самосвідомості особистості та сфери потреб, мотивації індивідуума, що відбувається під впливом і в результаті використання людиною сучасних інформаційно-комунікаційних, цифрових і комп'ютерних технологій у

контексті засвоєння та відтворення нею культури у рамках персональної життєдіяльності [2, с. 11].

Віковою особливістю студентів, які здобувають освіту журналіста, є перехід до самостійного життя, що супроводжується професійним становленням, реалізацією життєвих планів. У цьому віці молода людина мусить самостійно приймати та реалізовувати рішення, вона переходить від пізнання світу до його перетворення, починає активно самостверджуватись у професійній діяльності[3, с. 234]. Багато студентів – майбутніх журналістів одразу після вступу до навчального закладу, починаючи з першого курсу навчання, включається у практичну діяльність. Адаптаційний період у такому разі є досить складним, адже вони змушені не тільки звикати до нових умов діяльності, а й одночасно вчитися виконувати її.

Водночас збільшується присутність молодих журналістів у віртуальному просторі, адже вони використовують його можливості як для виконання навчальних завдань, так і з професійною метою. Отже, перед студентами постає проблема селективного сприйняття великих обсягів інформації. Вибірковість сприйняття інформації в кіберпросторі, її поверховість мають свої переваги і недоліки. У науковій думці досі спірним залишається питання щодо впливу кліпового мислення на розвиток особистості. Вивчено його позитивні й негативні впливи на розвиток дітей і підлітків, водночас відсутні праці щодо ризиків і переваг такого типу мислення саме у журналістів. Як пристосувальний і захисний механізм людської психіки від нагромадження великої кількості інформації кліпове мислення допомагає журналістові оперативно опрацьовувати великі обсяги різноманітних інформаційних повідомлень, але водночас сприяє їхньому поверховому, полегшеному сприйняттю.

Технології стільникового (мобільного) зв'язку, різноманітні месенджери належать до відносно керованої соціалізації людини. У професійній діяльності журналіста вони є незамінними атрибутами та

помічниками, а отже потребують нормування у межах ділової комунікації. У межах нормативних дисциплін підготовки журналістів вивчається етикет цього виду комунікації, щоправда, на часі вже оновити його новими дослідженнями у цій галузі. Приміром, етикету спілкування телефоном у професійній діяльності присвячено чимало праць (С.Шевчук, А.Коваль, Ф.Бацевич, Г.Чайка, Т. Чмут, А.Гільманова), однак вони не розглядають питання кіберкомунікації журналіста за допомогою месенджерів, чатів та на форумах. Та ж проблема стосується і кіберкомунікації журналіста за допомогою поштових сервісів.

Засобом кіберкомунікації для журналістів є і спілкування в соціальних мережах. Тут його слід розглядати у двох площинах – професійне спілкування та з особистою метою. В обох випадках це спосіб самопрезентації особистості/журналіста/редакції. Оскільки журналісти часто виступають у мережевій комунікації у якості лідерів думок, має значення саме контент, яким вони діляться, та спосіб, у який це здійснюється. Найбільш болючими питаннями у цьому контексті на сьогодні є поширення ними фейкової інформації, а також панічних настроїв, неконструктивне, конфліктне ведення діалогів, вербальна агресія, часто із використанням ненормативної лексики, що, безперечно, є неприпустимим.

Постійне перебування у кіберпросторі стомлює людину та може викликати адикцію за умови нездатності до саморегуляції, або навпаки – викликати бажання більше не перебувати у ньому, ізолюватись. Ми є свідками того, як молодь свідомо відмовляється від використання будь-яких соціальних мереж, видаляє свої профілі з відсутністю. Однак, чи є це конструктивним рішенням для журналіста? Що відчуває особистість у цих випадках, які наслідки це має конкретно для неї, її професійної діяльності та соціального оточення? Ці питання наразі не є науково вивченими.

Розмитість меж між перебуванням журналіста у кіберпросторі з професійною та особистісною метою ускладнюють процес визначення

порогу, де закінчується його раціональне використання та починається патологічне захоплення, кіберзалежність. У контексті професійних ризиків, за аналогією до класичних видів діяльності людини, дослідник В.Плешаков виділяє такі основні типи кіберадикції: кіберадикція спілкування, ігрова кіберадикція, кіберадикція пізнання, кіберадикція праці [2, с.21]. На його думку, кіберадикція праці виникає, коли людина поєднує діяльність у кіберпросторі з трудовою, нерідко прагне знайти роботу, так чи інакше пов'язану з кіберпростором, наприклад, гейм-дизайнера, сценариста комп'ютерних ігор тощо. Не уявляє свою роботу без постійного використання кібертехнологій. Отож, майбутні журналісти знаходяться у зоні ризику виникнення кіберзалежності одразу трьох видів – кіберзалежності спілкування (оскільки їхня робота передбачає постійний процес комунікації); кіберзалежності пізнання (бо журналістика є безперервним когнітивним процесом); кіберадикції праці (власне тому, що їхня професійна діяльність дуже тісно пов'язана з віртуальним простором).

Підтверджує гіпотезу щодо ризиків розвитку кіберзалежності у студентів-майбутніх журналістів й дослідження, проведене в Інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка у травні 2017 року [1]. Метою емпіричного дослідження було виявити схильність до адиктивної поведінки у студентів-журналістів і студентів інших спеціальностей (а саме до залежності від Інтернету). Програма дослідження Інтернет-залежності студентів була поділена на чотири етапи. Перший етап – формування вибірки. Всього було проанкетовано 185 студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка віком від 17 до 24 років, з них 99 (53,5%) – студенти Інституту журналістики, 86 (46,5%) – інших факультетів (не журналісти). З них 52 особи чоловічої статі (28,1%) та 133 (71,9%) – жіночої. Другий етап – обрання методик дослідження: тест №1. Опитувальник Раяна (адаптований опитувальник академічної саморегуляції Р.М. Райана і Д.Р. Конелла (Causal dimension scale

II SRQ-A); тест №2. Які твої Інтернет-практики? (модифікація Н.С.Шишко, 2015); тест №3. Шкали теста Чена (CIAS). Третій етап – власне дослідження студентів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, яке проводилось у груповій формі. Четвертий етап – статистична обробка даних вручну та за допомогою комп'ютерної програм OSA та Statistika 22.0.

У ході дослідження було встановлено, що з-поміж опитаних студентів, які не мають ознак інтернет-залежності - 1 студент (0,6%), студент ІЖ (надалі - Ж), з-поміж не журналістів (надалі - НЖ) таких не виявлено. Мінімальний ризик розвитку інтернет-залежності мають 28 Ж (29,8%) та 15 НЖ (18,3%). Схильність до розвитку інтернет-залежності має 46 Ж (48,9%) та 40 НЖ (48,8%). Стійкі ознаки сформованої інтернет-залежності виявлено у 19 Ж (20,2%) та 27 НЖ (32,9%). Індекс залежності, обчислений за Шкалою Чена (CIAS), у Ж=51,0638, а у НЖ – 57, 1463. У студентів-журналістів виявлено нижчий рівень інтернет-залежності, ніж у студентів інших факультетів (не журналістських спеціальностей), однак майже половина опитаних із них вже або мають схильність до розвитку інтернет-адикції, або мають стійкі ознаки сформованої залежності (чверть з опитаних).

Кіберсоціалізація у контексті професійної підготовки майбутніх журналістів актуалізує необхідність глибшого вивчення цього явища, роль медіаосвіти та важливі якості медіаграмотної особистості – необхідність селективного та критичного сприйняття інформації, профілактики кіберзалежності, вироблення навичок саморегуляції й саморефлексії.

Важливим є включення до навчального процесу майбутніх журналістів не лише дисциплін медіаосвітнього циклу, а й тренінгів з основ самоменеджменту, навчання студентів методам саморегуляції. Оскільки розвиток новітніх технологій відбувається постійно, стрімко, для цієї категорії студентства корисною також буде і самоосвіта – відвідування семінарів, участь у вебінарах, тренінгах зазначеної тематики поза межами навчального закладу. Саморефлексія майбутнього журналіста передбачає

знання ним базових технік підтримки психологічного здоров'я – чергування інтелектуального та фізичного навантаження, підтримки оптимального режиму відпочинку, роботи, харчування, достатньої кількості годин сну, контролю власних емоційних станів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белінська І.В. Інтернет-залежність у студентів-журналістів та студентів інших спеціальностей // Матеріали круглого столу ІСПП НАПН України, 15 травня, 2017 р.
2. Плешаков В. А. Киберсоциализация человека: от Homo Sapiens'а до Homo Cyberus'а: Монография. – М.: МПГУ, «Прометей», 2012. – 212 с.
3. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: Навчальний посібник. – К.: Академвидав. 2005. – 360с.

І.В.Белінська Кіберсоціалізація у контексті професійної підготовки майбутніх журналістів

Ключові слова: кіберсоціалізація, кліпове мислення, самоменеджмент журналіста, інтернет-залежність, саморегуляція професійної діяльності

И.В.Белинская Киберсоциализация в контексте профессиональной подготовки будущих журналистов

Ключевые слова: киберсоциализация, клиповое мышление, самоменеджмент журналиста, интернет-зависимость, саморегуляция профессиональной деятельности

Inna Belinska Cybersocialization in the context of the training of future journalists

Key words: cybersocialization, clip thinking, self-management journalist, internet addiction, self-regulation of professional activity